
Locuitori din Bistrița participanți la Primul Război Mondial

I

Florin VLAȘIN, Dorin DOLOGA

Cuvinte cheie: primul război mondial, Bistrița, armata austro-ungară, front, invalizi de război

Mots clees: Première Guerre Mondiale, Bistrița, l'armée austro-hongroise, le front, blessés.

Primul război mondial a fost marcat de uriașe pierderi de vieți omenești și pagube materiale. La declanșarea conflictului în vara anului 1914 foarte puțini erau conștienți de amploarea pe care avea să o capete acesta. Războiul a început ca un conflict între monarhiile Austro-Ungariei și Serbiei. Austriecii erau foarte mândri și aroganți, considerând că într-un timp foarte scurt vor zdrobi Serbia. Intrarea Rusiei în război avea să le răstoarne însă planurile. Austro-Ungaria nu era capabilă să reziste armatei ruse. Exista posibilitatea împingerii frontului în pusta maghiară, lucru de care Statul Major austro-ungar se temea cumplit. În câteva zile cinci sute de trenuri au adus o întreagă armată austro-ungară pentru a se opune rușilor. După lupte grele în Galiția frontul s-a stabilizat în cele din urmă pe Carpați. Pierderile suferite de către Imperiul austro-ungar erau fără precedent. Pentru români Galiția a devenit simbolul morții fără rost pe meleaguri străine. După ce Italia a declarat în anul 1915 război Austro-Ungariei, un număr de opt sute de trenuri au fost folosite pentru transferarea unui mare contingent de trupe de pe frontul din Galiția pe cel din Italia, mai ales pe cel de la Isonzo. După o serie de lupte grele frontul din Italia s-a stabilizat în munții din nord.

În timpul primului război mondial mulți locuitori din Bistrița au fost mobilizați mai ales în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița și a Regimentului 32 honvezi din Dej și trimiși pe fronturile din Serbia, Rusia și Italia. Mulți dintre aceștia și-au pierdut viața, au dispărut sau au fost răniți în timpul luptelor de pe front.

În același timp populația civilă românească a fost multiplu afectată. S-au efectuat numeroase rechiziții, au existat o serie de dificultăți în aprovizionarea cu bunuri de primă necesitate, clopotele bisericilor au fost rechiziționate, iar intelectualii români au fost mobilizați și trimiși pe front, sau au fost internați în Ungaria pentru a fi supravegheați mai ușor, îndeosebi după intrarea României în război în anul 1916.

Astfel, Guvernul maghiar a dispus încă de la sfârșitul anului 1914 ca făina din care se fabrica pâinea destinată consumului public să conțină în proporție de 30 % făină de cartofi, porumb, orz sau un alt surogat de făină¹. Tot în scopul raționalizării consumului, la 27 iulie 1915 Ministerul Regal Maghiar de Culte și Instrucțiune Publică a interzis vinderea cărnii de vită, vițel și de porc în zilele de marți și vineri ale săptămânii².

Activitatea bisericilor și a școlilor ortodoxe și greco-catolice din Bistrița a fost perturbată. La 23 decembrie 1914 Ministerul Regal Maghiar de Culte și Instrucțiune Publică aducea la cunoștință faptul că clădirile școlilor pot fi folosite în caz de necesitate în scopuri militare³. La 22 iunie 1915 Episcopia greco-catolică de Gherla comunica ordinul autorităților austro-ungare privind eventuala cedare în scopuri militare a clopotelor nefolosite și fără valoa-

1 Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.B.N.A.N.), fond *Protopopiatul greco-catolic Bistrița*, dosar 330, f. 4.

2 *Ibidem*, dosar 331, f. 13.

3 *Ibidem*, dosar 330, f. 2.

re istorică⁴. În scurt timp, la 18 august 1915 Ministerul Regal Maghiar de Culte și Instrucțiune Publică a solicitat o situație privind clopotele bisericilor în vederea rechiziționării lor pentru nevoile armatei. Biserica greco-catolică din Bistrița dispunea de trei clopote: unul turnat în anul 1863 cu o greutate de 230 kg, al doilea turnat în anul 1887 cu o greutate de 100 kg, iar al treilea turnat la o dată necunoscută cu o greutate de 40 kg. Credincioșii greco-catolici din Bistrița doreau păstrarea celui mai mare clopot⁵. La 3 aprilie 1916 Ministerul Regal Maghiar de Culte și Instrucțiune Publică aducea la cunoștință faptul că în următoarele trei săptămâni clopotele bisericilor urmau să fie rechiziționate⁶. Protopopul greco-catolic al Bistriței, Dionisie Vaida, a cerut Episcopiei greco-catolice de Gherla să intervină pe lângă autorități pentru ca clopotul cel mai mare să nu fie rechiziționat pentru nevoile armatei, ci să rămână în posesia bisericii greco-catolice din Bistrița. Protopopul își motiva cererea prin faptul că clopotul cu o greutate de 110 kg care urma să rămână în folosința bisericii era crăpat și avea „un ton atât de tâmpit încât numai la depărtare mică se aude”. Episcopia a răspuns însă protopopului că nu poate face acest lucru. În același timp protopopul Dionisie Vaida a solicitat și Comandamentului militar austro-ungar de la Sibiu ca cel mai mare clopot al bisericii greco-catolice din Bistrița să nu fie rechiziționat. Comandamentul militar a răspuns favorabil solicitării, astfel că la 5 iulie 1916 celelalte două clopote mai mici ale bisericii greco-catolice din Bistrița au fost coborâte din turn și așezate în altarul bisericii până la preluarea lor de către autorități⁷. Chiar dacă nu erau mobilizați pe front în calitate de combatanți, datorită caracterului activității lor, preoții români au fost afectați de desfășurarea războiului. Autoritățile au transmis și prin intermediul lor o serie de dispoziții privind raționalizarea alimentelor, efectuarea unor colecte, motiv pentru care aceștia nu puteau să-și desfășoare activitatea în mod normal. La 29 septembrie 1914 episcopul greco-catolic de Gherla îi comunica protopopului greco-catolic al Bistriței, George Stanciu, faptul că nu îi poate aproba cererea de concediu datorită „împrejurărilor actuale critice”⁸.

În ceea ce îi privește pe învățători situația acestora era și mai dificilă decât a preoților. La Școala confesională greco-catolică din Bistrița activau doi învățători: Gavril Bochiș și Teodor Bogdan. Învățătorul Gavril Bochiș, născut în anul 1888, a fost mobilizat încă de la începutul războiului în cadrul armatei austro-ungare și trimis pe frontul din Rusia. În timpul luptelor de pe front a căzut prizonier⁹. El era căsătorit și avea trei copii: Gavril, născut la 7 martie 1910, Ioan, născut la 20 iunie 1911 și Ovidiu, născut la 5 noiembrie 1912¹⁰. La 25 ianuarie 1915 Episcopia greco-catolică de Gherla aducea la cunoștință faptul că învățătorul confesional greco-catolic din Bistrița, Teodor Bogdan, născut în anul 1876, a fost eliberat din serviciul militar¹¹. După intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei, în luna septembrie 1916 Inspectoratul Școlar Regal Maghiar al Comitatului Bistrița-Năsăud a adus la cunoștință Protopopiatului greco-catolic al Bistriței faptul că învățătorul confesional greco-catolic Teodor Bogdan a fost internat în orașul Sopron din Ungaria „pentru ținută politică de neîncredere”. Prin decizia Comandamentului Cercului de honvezi Cluj din data de 18 ianuarie 1917 învățătorul Teodor Bogdan a fost acuzat în urma unui denunț pentru spionaj¹². Târât prin temnițe unde a fost bătut și înjurat, învățătorul Teodor Bogdan a fost declarat nevinovat prin sentința din 6 martie 1917. În urma recursului procurorului militar, la 11 mai 1917 a primit sentință definitivă de eliberare de la Tribunalul Militar Superior din Budapesta. Cu toate acestea, în luna iunie 1917 se afla internat în orașul Cluj sub supravegherea poliției. După cum arăta Teodor Bogdan, mâncare primea doar odată pe zi, iar aceasta nu conținea pâine și nici carne¹³. De asemenea, odată cu internarea sa în orașul Sopron din Ungaria el fusese suspendat din funcția de învățător, fără însă ca să i se comunice însă acest lucru. Deși fusese declarat nevinovat, suspendarea sa nu fusese revocată nici în luna august 1917, așa după cum ar fi fost normal să se întâmple¹⁴. În schimb, în luna iulie 1917 el era din nou încadrat în serviciul militar¹⁵. Încă din 11 decembrie 1916 comitele suprem al Comitatului Bistrița-Năsăud aducea la cunoștință Episcopiei greco-catolice

4 *Ibidem*, f. 15.

5 *Ibidem*, dosar 337, ff. 11-12.

6 *Ibidem*, dosar 350, f. 1.

7 *Ibidem*, ff. 1, 2, 7-9, 11, 13.

8 *Ibidem*, dosar 318, f. 158.

9 *Ibidem*, dosar 359, f. 8 v.

10 *Ibidem*, dosar 367, f. 3.

11 *Ibidem*, dosar 332, f. 16.

12 *Ibidem*, dosar 356, f. 41, dosar 366, f. 5 și 13 v.

13 *Ibidem*, dosar 365, f. 40 v și 41, dosar 366, f. 25.

14 *Ibidem*, dosar 366, f. 24.

15 *Ibidem*, f. 19.